

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksami eristuskiiri

1. Eksami eesmärgid ja vorm	2
Eksami eesmärgid	2
Eksami vorm	2
2. Eksami sihtrühm ja oodatavad õpitulemused	2
Eksami sihtrühm	2
Põhikooli lõpetaja õpitulemused	2
3. Eksami väljatöötamine ja eksamitöö ülesehitus.....	3
Eksami väljatöötamine	3
Üldnõuded eksamitööle	3
Eksamitöö ülesehitus	3
Eksamitöö vormistamine	4
4. Eksami korraldamine	4
Eksami korraldus.....	4
Eksami aeg.....	4
Abivahendid.....	5
Erivajadused.....	5
Eksamilt kõrvaldamine	5
5. Eksami hindamine, korduseksam ja eksamitulemuse vaidlustamine.....	5
Hindamise korraldus	5
Eksami sooritamine	6
Korduseksam.....	6
Eksamitulemuse vaidlustamine	6
6. Õppematerjalid	6
7. SA Innove koostatud eksami materjalid	6
8. Ülesannete näiteid	7

1. Eksami eesmärgid ja vorm

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54 § 9; vastu võetud 15. detsembril 2015

Eksami eesmärgid

Põhikooli lõpueksamite läbiviimise eesmärk on hinnata riiklike õppekavade või õpilase õppe aluseks oleva õppekava üldpädevuste, valdkonnapädevuste, läbivate teemade ja III kooliastme õpitulemuste omandatust selleks, et:

- 1) anda õpilasele, vanemale, koolile, kooli pidajale ja riigile võimalikult objektiivset ja võrreldavat tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest ning sellest, milline on kooli panus õpilaste edasijõudmisse;
- 2) selgitada, kuidas õppe tulemuslikkus ning kooli panus õpilaste edasijõudmisse on ajas muutunud;
- 3) anda riigile informatsiooni hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks;
- 4) toetada riikliku õppekava rakendamist ning suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- 5) teha otsus õpilase põhikooli lõpetamise kohta.

Põhikooli lõpueksami eksamitööd võivad õppekava eesmärkide ja III kooliastme õpitulemuste kohta võimalikult objektiivse ja võrreldava tagasiside saamiseks sisaldada küsimusi õpilase õpingute ja õpikogemuste kohta koolis ja väljaspool kooli ning selle kohta, kuidas õpilane ise oma kompetentsust hindab.

Eksami vorm

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksam on kirjalik.

2. Eksami sihtrühm ja oodatavad õpitulemused

Eksami sihtrühm

Eksami sihtrühm on põhikoolide lõpetajad, kes on läbinud põhikooli riikliku õppekava.

Põhikooli lõpetaja õpitulemused

Alus: Vabariigi Valitsuse määrus nr 1; vastu võetud 6. jaanuaril 2011

Kõikide õppekavas esitatud üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist, õppeaine õppe- ja kasvatusesmärkide saavutatust ning kooliastme õpitulemuste omandatust ei hinnata igal aastal.

3. Eksami väljatöötamine ja eksamitöö ülesehitus

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54; vastu võetud 15. detsembril 2015

Eksami väljatöötamine

Ühiskonnaõpetuse lõpueksami küsimused ja ülesanded, eksamitöö, hindamisjuhendi ja vastavustabeli töötab välja ühiskonnaõpetuse põhikooli lõpueksamit ettevalmistav komisjon. Vastavustabelis ja hindamisjuhendis tuuakse välja eksamitöö osade ning õppekava eesmärkide ja III kooliastme õpitulemuste vahelised seosed. Ühtseid põhikooli lõpueksameid ettevalmistavad komisjonid moodustab ja nende töökorra kinnitab valdkonna eest vastutav minister käskkirjaga.

Üldnõuded eksamitööle

- Eksamitöö koostamisel lähtutakse ainekava õpitulemustest, mis ühtlasi mõõdavad õppe- ja kasvatusesmärkide saavutatust ja üld- ja valdkonnapõdevuste kujunemist.
- Eksamitöö sisaldab erineva raskusastmega ülesandeid, st eksamitöö mahust 20% moodustavad äratundmistasandi, 30% reprodutseerimistasandi ja 50% rakendustasandi ülesanded.

Eksamitöö ülesehitus

Põhikooli ühiskonnaõpetuse eksam on kirjalik, koosneb arvamusoost (10 punkti) ja erinevatest ülesannetest (65 punkti). Kokku 75 punkti. (Tabel 1)

Küsimused ja ülesanded hõlmavad järgmisi tasandeid:

- 1) teadmised (mõisted, faktid, seaduspärasuste tundmine);
- 2) mõistmine/arusaamine (kirjeldamine, seletamine, ümbersõnastamine);
- 3) teadmiste rakendamine (kasutamine uues situatsioonis, prognoosimine);
- 4) analüüs ja süntees (seoste näitamine, võrdlemine, rühmitamine, eristamine, faktide ja seaduspärasuste ühendamine);
- 5) hinnangu andmine (järeluste tegemine, otsustamine).

Eksamitöö koostamisel lähtutakse põhimõttest, et u 50% saadavatest punktidest kajastaksid teadmiste ja mõistmise tasandil omandatud ja u 50% punktidest teadmiste rakendamise, analüüsi, sünteesi ning hinnangu andmise tasandil omandatud.

Palume pöörata tähelepanu, et alates 2016. aastast on muutunud arvamusoost maht ühiskonnaõpetuse põhikooli lõpueksamis. Varasematel aastatel oli arvamusoost maht kuus punkti, ent alates 2016. aastast on maht kümme punkti.

Tabel 1. Eksami ülesehitus

VALDKOND/TEEMAD	Punktid	Osakaal (%)
I. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted	15–30	20–40
1. Meedia ja teave		
2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur		
3. Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor		
4. Ühiskonnaliikmete õigused		
II. Riik ja valitsemine	18–30	25–40
1. Demokraatia		
2. Eesti valitsemiskord		
III. Kodanikuühiskond	11–18	15–25
IV. Majandus	11–18	15–25
V. Arvamuslugu	10	13,3
KOKKU	75	100

Eksamitöö vormistamine

Eksamitöö kirjutatakse sinise või musta tindi või pastaga. Vastused kirjutatakse loetavalt ja üheselt mõistetavalt selleks ettenähtud kohtadele. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektorit. Vale vastus tõmmatakse maha ja õige vastus kirjutatakse uuesti.

4. Eksami korraldamine

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54; vastu võetud 15. detsembril 2015

Eksami korraldus

Eksami korraldab kooliksamikomisjon SA Innove välja töötatud eksami korraldusjuhendi põhjal. Eksamikomisjon on vähemalt kolmeliikmeline. Kui põhikooli lõpueksamit sooritab korraga enam kui 60 eksaminandi, on lõpueksamikomisjonis vähemalt üks liige iga 20 eksaminandi kohta. Kui põhikooli lõpueksamit viiakse läbi üheaegselt mitmes eksamiruumis, peab igas neist viibima vähemalt kaks komisjoni liiget.

Eksami aeg

- Eksami toimumise kuupäeva kinnitab haridus- ja teadusminister määrusega.
- Eksami ametlik algus on kell 10.00.
- Eksam kestab 150 minutit.

- Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ning eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks.
- Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada. □ Eksamil ei ole vaheaegu.
- Õpilane saab kätte kogu eksamitöö ning planeerib ise ülesannete lahendamise aja ning järjekorra.

Abivahendid

Kooli poolt on iga õpilase laual Eesti Vabariigi põhiseadus (kehtiv redaktsioon või varasem versioon, kuhu on vajalikud parandused sisse viidud) vastavalt kooli õppekeelele. Keelatud on kasutada põhiseadust sisaldavaid kogumikke.

Erivajadused

Kui õpilase erivajadusest tulenevalt on eksamineerimiseks vaja kohaldada haridus- ja teadusministri määruses nr 54 § 16 lõigetes 1¹ ja 1² nimetatud eritingimusi, kooskõlastab kool vajalikud eritingimused SA Innovega.

Vt lisaks SA Innove kodulehelt: <http://www.innove.ee/et/yldharidus/pohikooli-lopueksamid/koolidelelopueksamitest/LE-eritingimustel-eksamineerimine>

Eksamilt kõrvaldamine

Õpilane, kes kasutab eksamil ebaausaid võtteid või lubamatuid abivahendeid, kõrvaldatakse eksamilt ning tema eksamitööd ei hinnata. Hindamisprotokolli tehakse sellekohane märg.

5. Eksami hindamine, korduseksam ja eksamitulemuse vaidlustamine

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54; vastu võetud 15. detsembril 2015

Hindamise korraldus

Eksamitööd hindab kooli eksamikomisjon SA Innoves välja töötatud hindamisjuhendi alusel.

Eksamikomisjoni otsus muuta hindamisjuhendit kantakse koos põhjendustega hindamisprotokolli.

Kui kooli eksamitööd hindab rohkem kui üks õpetaja, peaks eksamikomisjoni tööjaotus põhinema ülesandeti hindamisel. Sellega väheneb hindamise subjektiivsus ning kooli piires on eksamitulemused võrreldavad.

Lõpueksami tulemused protokollitakse asjaomase vormi kohaselt, vt haridus- ja teadusministri määrus nr 54.

Eksami sooritamine

Õpilane on eksami sooritanud, kui ta on kogunud kõigi ülesannete peale kokku vähemalt 50% punktidest. Lõpueksamihinde saab õpilane viiepallisüsteemis.

Ühiskonnaõpetuse lõpueksami hindamisskaala on järgmine:

68–75 punkti – (90–100 %) – hinne 5

57–67 punkti – (75–89 %) – hinne 4

38–56 punkti – (50–74 %) – hinne 3

15–37 punkti – (20–49 %) – hinne 2

0–14 punkti – (0–19 %) – hinne 1

Korduseksam

Põhikoolilõpetaja, kes lõpueksami ajal haigestub või ei saa sellel osaleda mõnel muul põhjusel, mida kooli direktor peab mõjuvaks (näiteks osalemine rahvusvahelistel võistlustel, konkurssidel ja olümpiaadidel) või kelle põhikooli ühtse lõpueksami või koolieksami hinne oli „nõrk” või „puudulik”, sooritab korduseksami koolieksamina.

Korduseksam sooritatakse kooli direktori määratud ajal, hiljemalt jooksva õppeaasta 30. juuniks. Õpilase taotlusel võib eksam toimuda ka pärast 30. juunit, hiljemalt jooksva õppeaasta 25. augustiks.

Eksamitulemuse vaidlustamine

Alus: põhikooli- ja gümnaasiumiseadus § 33; vastu võetud 09. juunil 2010

Põhikooli ühtse lõpueksami tulemuste peale võib esitada vaide Haridus- ja Teadusministeeriumile. Vaie tuleb esitada viie tööpäeva jooksul kooli lõputunnistuse kättesaadavaks tegemise päevast arvates. Esitatud vaiete läbivaatamiseks moodustab haridus- ja teadusminister apellatsioonikomisjoni.

6. Õppematerjalid

Soovitame põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksamiks valmistumisel kasutada järgmisi õppematerjale, mis on kantud Eesti Hariduse Infosüsteemi.

<https://enda.ehis.ee/avalik/avalik/opikud/OpikudOtsi.faces>

7. SA Innove koostatud eksami materjalid

<http://www.innove.ee/et/yldharidus/pohikooli-lopueksamid/lopueksamitematerjalid>

8. Ülesannete näiteid

Toodud ülesannete näited ei kata eksamil nõutavaid valdkondi ja õpilaste teadmisi ning oskusi samas vahekorras nagu eksamitöös.

I. Selektiivse vastusega ülesannete puhul ei pea õppija ise midagi kirjutama, vaid valib etteantud variantide hulgast sobiva vastuse. Selle rühma kõige tuntumaks ja enamkasutatavaks ülesandetüübiks on valikvastustega küsimused, kus tuleb tavaliselt 3–5 vastusevariandi hulgast leida üks õige. Aga siia rühma kuuluvad ka õige/vale/vastus puudub-, sobitamis-, järjestamis- ja sorteerimis-ülesanded.

1. Mis tegevused on seotud kodanikuühiskonna toimimisega? Kirjuta sobiva tegevuse järele pluss (+) ja sobimatu järele miinus (–). 2 p (5 õiget 2 p, 2–4 õiget 1 p)

Tegevus	+/-
Õpilasmavalitsuse töös osalemine.	
Aktsiaseltsi Naeris tegevus.	
Kohustuslik ajateenistus Kaitseväes.	
Kaitseliidu tegevuses kaasalöömine.	
Mittetulundusühingu Pagulasabi tegevus.	

2. Millised tabelis toodud mõisted on ühiskonna arengu seisukohalt positiivse ja millised negatiivse tähendusega? Märki tabeli vastavasse lahtrisse pluss (+). 2 p (5 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Positiivse tähendusega	Mõiste	Negatiivse tähendusega
	diskrimineerimine	
	tolerantsus	
	ühiskonna sidusus	
	sallimatus	
	sotsiaalne tõrjutus	

3. Märki tabelisse iga asutuse järele plussiga (+), kas see kuulub avalikku, era- või kolmandasse ehk vabaühenduste sektorisse. 2 p

Asutused	Avalik sektor	Erasektor	Kolmas sektor
Haridus- ja Teadusministeerium			
SA Noored Kooli			
Swedbank			
advokaadibüroo Sorainen			

4. Täida tabel. Paiguta märksõnad lahtritesse. Kirjuta lahtritesse numbrid. 4 p (9 õiget 4 p, 7–8 õiget 3 p, 5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

1. konservatism	2. liberalism	3. seltsid
4. õpilased	5. erakonnad	6. ametiühingud
7. sotsiaaldemokraatia	8. lastega pered	9. naised

Ideoloogiad	Organisatsioonid	Sotsiaalsed grupid

5. Kodakondsus.

Otsusta, kas väide on õige või vale. Märki tabeli viimasesse lahtrisse õige väite puhul pluss (+) ja vale väite puhul miinus (-). 2 p (5–6 õiget 2 p, 3–4 õiget 1 p)

Väide	+/-
1. Eesti kodakondsuse võib omandada sünnikoha järgi.	
2. Eesti kodakondsuse võib saada naturalisatsiooni korras.	
3. Eesti presidendiks saab kandideerida ainult sünnijärgne kodanik.	
2. Kellelki ei tohi veendumuste pärast võtta Eesti kodakondsust.	
3. Eesti kodanik saab olla ainult rahvuselt eestlane.	
4. ID-kaart on riigi sisene kohustuslik isikut tõendav dokument alates 15. eluaastast.	

6. Kellel on Riigikogu valimistel kandideerimisõigus? Märki tabeli viimasesse lahtrisse õige väite puhul pluss (+) ja vale väite puhul miinus (-). 3 p

	+/-
25-aastane teovõimeline Soome kodanik, kes elab 5. aastat Eestis	
38-aastane teovõimeline Eesti kodanik, kes on rahvuselt lätlane	
16-aastane teovõimeline Eesti kodanik, kes on juba õpilasesinduse juht	

7. Riik sekkub turumajandusse majanduslikel ja sotsiaalsetel motiividel. Märki tabelisse, kas tegu on majandusliku (M) või sotsiaalse (S) motiiviga. 4 p (7 õiget 4 p, 5–6 õiget 3 p, 3–4 õiget 2 p, 2 õiget 1 p)

Riigi majandusse sekkumise motiivid	M/S
Konkurentsi suurendamine	
Ettevõtluse arendamine	
Tööpuuduse leevendamine	
Nõrgemate eluga toimetuleku tagamine	
Keskkonna puhtuse ja targa tarbimise eest hoolitsemine	
Nõudmise ja pakkumise tasakaalustamine	
Turu tõhususam toimimine	

II. Produktiivse vastusega ülesanded võivad olla väga erinevad, sest siia rühma kuuluvad nii sellised ülesanded, kus õppija peab kirjutama ühe või paar sõna (nt lühivastusega ülesanne, lünkülesanne, lausete lõpetamine, skeemide või tabelite täiendamine, tekstide või piltide pealkirjastamine), lahendama matemaatikaülesande ja kirjutama pikema teksti kui ka suulised ettekanded.

1. Intellektuaalomand. Vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal. 3 p

Intellektuaalomand on seotud inimhõimuse poolt looduga. Intellektuaalomand on jaotatud ühelt poolt autoriõiguseks ja autoriõigusega kaasnevateks õigusteks ning teiselt poolt tööstusomandiks. Autoriõigus tekib kirjandus-, kunsti- ja teadusteostele. Autoriõiguse sisu moodustavad isiklikud ja varalised õigused. Autoriõigus kaitseb originaalseid teoseid. Autoriõigusega kaasnevad õigused kaitsevad esitlusi, esmasalvestusi ja teoste raadio- ja televisiooniedastusi.

Allikas: https://www.hkhk.edu.ee/autorioigus/mis_on_autorioigus_ja_mida_autorioigus_kaitseb_.html (21.10.2014)

Mis on intellektuaalomand?

a) Selgita, mida tähendab autoriõigus.

b) Too üks näide autoriõiguste rikkumisest teiste loomingu kasutamisel.

2. Palk. 6 p

2.1. Vasta küsimustele. 5 p

Töötaja töötasu oli 2015. aasta veebruaris 1000 eurot. Tema pangaarvele laekus aga 802 eurot.

1) 1000 eurot on töötaja _____ palk.

2) 802 eurot on töötaja _____ palk.

Kättesaadud palk on väiksem, sest sellest arvestati maksud/maksed.

3) Millised maksud/maksed arvestatakse töötasust maha?

Kohustuslik pensionikindlustusmaks, sotsiaalmaks, üksikisiku tulumaks, töötuskindlustusmaks, käibemaks, aktsiis, liikluskindlustusmaks

a) _____

b) _____

c) _____

2.2. Mis on ümbrikupalk? 1 p

3. Selgita põhiseaduse ja oma teadmiste abil, mis on ajakirjandusvabadus ning ajakirjanduse roll ühiskonnas. 2 p

1) ajakirjandusvabadus - _____

2) ajakirjanduse roll ühiskonnas - _____

4. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. Mille alusel saab inimesi ühiskonnas grupeerida? Kirjuta kaks tunnust. 1 p (punkti annab kahe tunnuse nimetamine)

5. Töö karikatuuriga. 3 p

Allikas: Urmas Nemvalts, Postimees

5.1. Millist Eesti ühiskonda puudutavat probleemi karikatuuril kujutatakse? 1 p

5.2. Kuidas on rahval võimalik demokraatlikus ühiskonnas oma arvamust avaldada? 2 p

1) _____

2) _____

6. Riik. 7 p

6.1. Nimeta riigi kaks tunnust. 2 p

a) _____

b) _____

6.2. Nimeta kaks riigi sümbolit. 2 p

a) _____

b) _____

6.3. Nimeta üks riigi ainuõigus. 1 p

6.4. Nimeta üks riigi ülesanne ja selgita seda näite abil. 2 p

Vasta küsimustele tabeli ja oma teadmiste põhjal. 6 p

Eesti rahvaarv rahvuse järgi aastatel 2009–2013

	2009	2011	2013
Rahvused kokku	1 340 415	1 340 194	1 286 479
Eestlased	921 484	924 100	898 845
Venelased	342 966	341 450	324 431
Ukrainlased	27 878	27 530	22 368
Valgevenelased	15 717	15 315	12 327
Soomlased	10 767	10 494	7 311
Tatarlased	2 461	2 428	1 973
Lätlased	2 199	2 177	1 748
Poolakad	1 035	1 993	1 629
Juudid	1 830	1 770	1 958
Leedulased	2 072	2 046	1 694
Sakslased	1 905	1 918	1 509
Muud rahvused	9 101	8 973	10 686

Allikas: <https://www.stat.ee/34267>

6.2. Selgita mõistet „mitmekultuuriline ühiskond“. 1 p

6.3. Nimeta Eesti suurim vähemusrahvus. 1 p

6.4. Esita kaks järeldust Eesti rahvaarvu muutuste kohta aastatel 2009–2013. 2 p

6.5. Nimeta Eesti rahvaarvu muutumise kaks põhjust viimastel aastatel. 2 p

1) _____

2) _____

8. Valimisiga. 4 p

8.1. Kui vana peab olema isik, et saaks kandideerida Riigikogusse ja kohaliku omavalitsuse volikogusse? 2 p

1) Riigikogusse saab kandideerida _____-aastane isik.

2) Kohaliku omavalitsuse volikogusse saab kandideerida _____-aastane isik.

8.2. Miks peaks kohaliku omavalitsuse valimistel andma valimisõiguse vähemalt 16-aastastele isikutele? Esita üks pooltargument. 1 p

8.3. Millisele valimisea langetamise vastasele argumendile viitab karikaturist? 1 p

Allikas: Urmas Nemvalts, Postimees

9. Vali igale sotsiaalsele normile sobiv definitsioon ja kirjuta number tabelisse. Lisa tabelisse näide. 4 p (kõik definitsioonid õiged 1 p, iga õige näide 1p)

Definitsioonid:

- 1) kõlbluspõhimõte, millest inimene oma käitumises juhindub;
- 2) ajalooliselt väljakujunenud reegel, mis reguleerib inimese käitumist teatud olukorras ning mida edastatakse põlvest põlve;
- 3) riigi kehtestatud reegel, mis on kohustuslik kõigile.

Norm	Õigusnorm	Moraalinorm	Tava
Definitsiooni nr			
Näide			

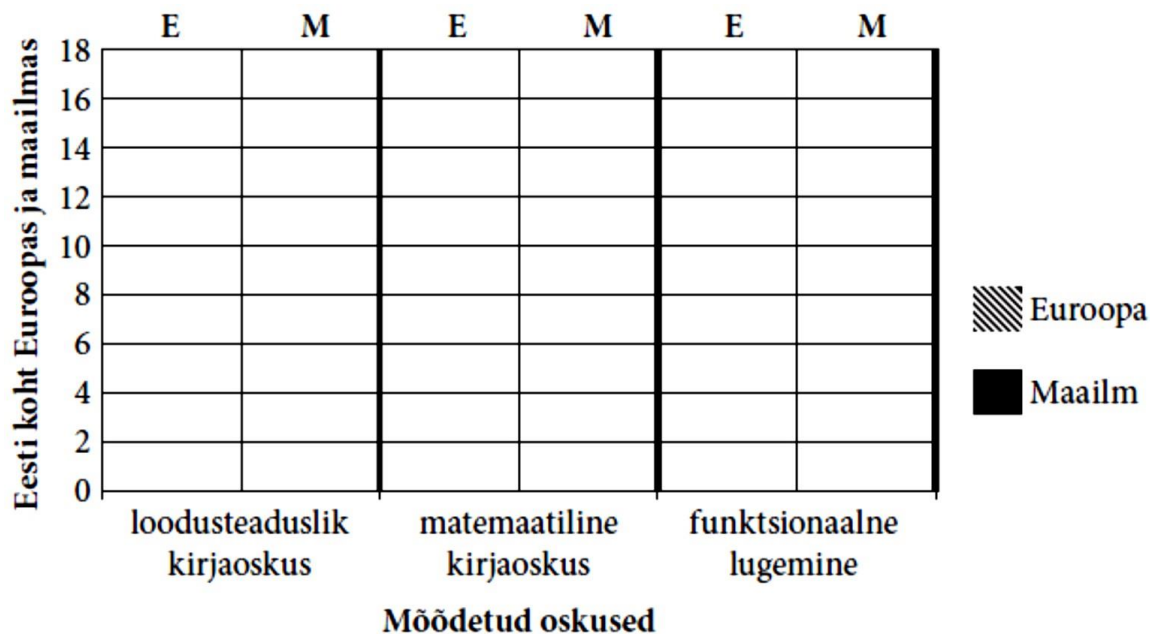
10. Loe tekst läbi. Vasta küsimustele teksti ja oma teadmiste põhjal. 5 p

2009. aasta aprillis viidi Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) poolt Eesti koolides teist korda läbi õpilaste õpitulemuslikkuse võrdlusuuring PISA. Euroopa riikide arvestuses on Eesti õpilased funktsionaalses lugemises 5. kohal, matemaatilises kirjaoskuses 7. ja loodusteaduslikus kirjaoskuses 2. kohal. Maailmas ollakse funktsionaalses lugemises 13. kohal, matemaatilises kirjaoskuses 17. ja loodusteaduslikus kirjaoskuses 9. kohal.

<http://www.hm.ee/raamat2010-2011/29.html>

10.1. Mis on PISA? 1 p

10.2. Koosta tulpdiagramm teksti andmete põhjal. Märki iga oskuse puhul Eesti koht Euroopas ja maailmas. 3 p

10.3. Anna hinnang Eesti õpilaste oskustele PISA testi alusel. Märki oma hinnang ristiga (+). Põhjenda. 1 p

Pigem hea ☐

Pigem halb ☐

Põhjendus: _____
